

ВИБОРИ 2002: ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ТА ПЕРЕДВИБОРНІ ПРОГНОЗИ

О.М. БАЛАКІРЕВА, канд. соціол. наук
OLGA M. BALAKIREVA, Ph.D. in Sociology

М.Д. МИЩЕНКО, канд. соціол. наук
MICHAEL D. MISCHENKO, Ph.D. in Sociology

О.О. ЯРЕМЕНКО, канд. екон. наук
OLEXANDER O. YAREMENKO, Ph.D. in Economics

Abstract. *Dynamics of Electoral Orientations and Pre-Election Projections.*

The article examines methodological and methodical issues of studying electoral orientations and projecting election results. It presents the data obtained within pre-election surveys conducted by the Institute for Social Research and the Social Monitoring Centre throughout the election campaign in 2002 in Ukraine as well as sociological projections and the results obtained within the exit poll conducted in the day of election.

Політичне прогнозування, як і загалом соціальне прогнозування, – справа невдячна, оскільки врахувати всі чинники, які визначають розвиток соціуму (і політикуму), досить важко, що, врешті, позначається на якості прогнозу. Крім того, точності прогнозу можуть зашкодити проблеми, пов'язані з особливостями побудови вибірки соціологічних опитувань та невирішеними методологічними проблемами прогнозування результатів виборів.

Серед таких проблем потрібно назвати труднощі з організацією опитування так званих важкодоступних категорій респондентів. Насамперед це стосується мешканців віддалених сіл, військовослужбовців строкової служби, осіб, що перебувають в установах кримінально-виконавчої системи. Значною мірою впливом цього чинника можна пояснити заниження під час проведення соціологічних опитувань, що здійснювалися напередодні парламентських виборів 2002 року, частки респондентів, які мали

намір голосувати за Соціалістичну партію України (як відомо, найбільшу підтримку ця партія мала саме серед сільських мешканців), а також блоку "За єдину Україну!", який мав високу підтримку військовослужбовців та осіб, що перебували в установах кримінально-виконавчої системи.

Інша проблема полягає у недостатній широті відповідей респондентів. Неширкість частини опитуваних найчастіше пояснюється недовірою до соціологів, невпевненістю респондентів у тому, що їхні відповіді не стануть відомі представникам місцевої влади. Найбільшою мірою цей чинник впливає на відповіді тих людей, що мають намір голосувати за радикально-опозиційні політичні партії, які активно критикують представників владних структур. Як показує досвід, цей чинник більше впливає на електоральну поведінку сільського "протестного" електорату порівняно з міським. Це зрозуміло, якщо пригадати, що для місько-

го населення частіше характерні відкриті прояви протестної поведінки. Загальновідомо, що будь-які акти протесту значно частіше відбуваються у містах порівняно з селами. Це зумовлено зовсім не "боягузством" сільських мешканців, а ефектом "колективної безвідповідальності", характерним для великих мас людей, який із зрозумілих причин у містах виражений значно більше, ніж у селах. Тому сільський "протестний" електорат (який найчастіше орієнтувався на підтримку Соціалістичної партії) виявився більш "обережним" у своїх відповідях, ніж, скажімо, електорат "Виборчого блоку Юлії Тимошенко", серед якого частка міських мешканців була вищою. Впливом цього чинника можна назвати і деяке заниження частки тих, хто мав намір голосувати за Комуністичну партію України.

Те, що найбільш значне відхилення даних соціологічних опитувань від офіційних результатів виборів зафіксоване стосовно Соціалістичної партії, пояснюється впливом відразу двох чинників: важкодоступністю її електорату та досить високою часткою тих представників цього електорату, які, навіть потрапивши до вибірки, не наважувалися давати ширшу відповідь щодо своїх електоральних намірів. Потрібно також зазначити, що "заниження" рейтингу СПУ мало місце у дослідженнях всіх без винятку провідних соціологічних установ, що підтверджує те, що це "заниження" відбулося не внаслідок недоліків роботи якоїсь однієї соціологічної організації. Те ж, що мала місце свідомо "змова" соціологів саме проти Соціалістичної партії, ми також вважаємо малоімовірним.

Ще одна проблема, яка виникає перед соціологами, це прогноз електоральної поведінки тих респондентів, які на час проведення опитування ще не визначилися, за яку партію або політичний блок голосуватимуть (чи, принаймні, заявляють

під час опитування, що вони ще не визначилися). Найчастіше при побудові електоральних прогнозів на основі даних опитувань соціологи виходять з того, що голоси респондентів, які не визначилися, розподіляються між політичними партіями та блоками пропорційно голосам тих, хто визначився у своїх електоральних симпатіях. Хоча багато хто із соціологів вважає, і небезпідставно, що такий підхід є занадто спрощеним і не завжди припустимим, все ж таки у багатьох випадках він "спрацьовує". В таблиці 1 наведена динаміка результатів соціологічних опитувань, проведених Українським інститутом соціальних досліджень спільно з Центром "Соціальний моніторинг" під час останньої виборчої кампанії, де проценти розраховані відносно всіх опитаних, а в таблиці 2 – результати тих же опитувань, де відсотки розраховані стосовно лише тих респондентів, які визначилися у своїх електоральних симпатіях.

Як бачимо, результати, наведені в таблиці 2, у більшості випадків мало відрізняються як від результатів опитувань біля виборчих дільниць, проведених у день виборів (у таблицях наведено результати двох таких опитувань – здійсненого Українським інститутом соціальних досліджень, опитано 8000 осіб, та проведеного спільно Київським міжнародним інститутом соціології, фірмою СОЦИС і Центром "Соціальний моніторинг", опитано 17 966 осіб), так і від офіційних результатів виборів.

Особлива цінність опитувань біля виборчих дільниць, проведених у день виборів (екзит-полів) для соціологів полягає в тому, що для опитувань у день виборів значно меншою мірою характерний дисонанс між вербальною та реальною поведінкою (тобто ситуація, коли респондент висловлює намір голосувати за одну партію чи виборчий блок, а насправді голосує за інший, або респондент все ж більш-менш визначив-

Динаміка намірів голосування за партійними списками

Розподіл відповідей респондентів на запитання:

“Якщо б вибори до Верховної Ради України відбулися наступної неділі і при голосуванні за партійними списками бюлетень для голосування виглядав би таким чином, за яку партію чи блок партій ви проголосували б?”,
% серед тих, хто мав намір взяти участь у голосуванні

	10. 2001	11. 2001	12. 2001	01. 2002	7-9. 02. 2002	22-24. 02. 2002	8-12. 03. 2002	20-25. 03. 2002	Прогноз УІСД та ЦСМ	Exit-poll УІСД	Exit-poll ЦСМ, КМІС та СОЦИС	Офіційні результати виборів
Виборчий блок «Блок Віктора Ющенка «Наша Україна»	18,1	17,2	16,3	16,7	19,7	25,2	21,3	20,9	23-25	24,1	25,0	23,57
Комуністична партія України	18,1	15,6	15,8	15,3	13,3	11,9	15,2	13,9	17-19	22,1	20,5	19,98
Виборчий блок «За єдину Україну!»	5,3	4,6	7,0	6,7	4,4	6,2	8,5	8,7	11-13	10,4	10,6	11,77
Виборчий блок «Виборчий блок Юлії Тимошенко»	2,1	3,0	3,8	2,3	2,5	3,6	4,6	5,4	5,5-7,0	7,8	7,9	7,26
Соціалістична партія України	2,4	2,9	2,1	1,5	2,4	2,9	2,7	2,7	3,5-4,5	5,0	6,1	6,87
Соціал-демократична партія України (об'єднана)	5,9	5,6	3,6	4,4	5,7	6,6	7,8	6,7	10-12	8,4	7,1	6,27
Виборчий блок «Блок Наталії Вігрєнко»	1,1	1,8	1,5	1,5	2,9	3,2	2,9	2,2	3,0-4,0	3,3	3,3	3,22
ВПО «Жінки за майбутнє»	3,4	5,2	7,9	6,7	5,0	3,5	4,6	3,3	4,0-5,5	2,6	2,5	2,11
Виборчий блок «Команда Озимого Покоління»	-	-	-	-	0,0	0,9	0,8	2,0	2,5-4,0	2,3	2,4	2,02
Комуністична партія України (оновлена)	0,2	0,4	0,1	0,6	0,3	0,6	0,6	1,8		1,3	1,4	1,39
Партія Зелених України	3,4	4,6	6,6	7,0	5,6	3,6	4,5	3,4	4,0-5,5	2,0	1,6	1,30
Політична партія «Яблуко»	1,2	1,5	4,1	2,3	1,1	2,4	1,8	1,9	2,5-3,5	1,7	1,6	1,15
«Виборчий блок політичних партій «Єдність»	1,8	0,2	1,1	1,7	1,0	0,8	0,8	1,1		1,5	1,3	1,09
Виборчий блок Демократична партія України - партія «Демократичний Союз»	-	-	1,0	0,7	1,2	1,4	0,7	0,4		0,7	0,7	0,87
Партія «Нова генерація України»	1,5	1,6	-	-	0,6	0,5	1,2	1,0		1,1	0,9	0,77
Виборчий блок «Руський блок»	-	0,3	0,4	0,4	0,1	0,6	0,3	0,6		0,8	0,8	0,73
Виборчий блок «Зубр» (За Україну, Білорусію, Росію)	-	-	-	-	0,2	0,1	0,3	0,1		0,3	0,4	0,43
Комуністична партія робітників і селян	0,7	1,0	1,3	1,1	0,5	0,3	0,6	0,2		0,2	0,3	0,41
Селянська партія України	-	0,9	-	-	0,3	0,3	0,6	0,3		0,4	0,5	0,37
Партія реабілітації тяжкохворих України	-	-	-	-	0,3	0,0	0,3	0,1		0,4	0,3	0,35
Всеукраїнська партія трудящих	-	-	-	-	0,4	0,6	0,2	0,0		0,1	0,1	0,34
Політична партія «Всеукраїнське Об'єднання Християн»	-	-	-	0,8	0,6	0,1	0,6	0,3		0,4	0,3	0,29
Соціал-демократична партія України	-	-	-	-	0,7	0,2	0,4	0,2		0,3	0,3	0,26
Виборчий блок Народний Рух України	-	0,9	2,3	1,2	0,5	0,6	0,3	0,1		0,2	0,3	0,16
Виборчий блок політичних партій «Проти всіх»	-	-	-	-	0,6	0,2	0,1	0,1		0,1	0,1	0,11
Українська морська партія	-	-	-	-	0,0	0,2	0,1	0,2		0,1	0,1	0,11
Народна партія вкладників та соціального захисту	-	-	-	-	0,0	0,0	0,1	0,1		0,1	0,1	0,10
Всеукраїнська партія «Нова сила»	-	-	-	-	0,0	0,0	0,2	0,0		0,1	0,1	0,10
Українська політична партія «Християнський рух»	-	-	-	-	0,1	0,0	0,1	0,1		0,1	0,1	0,09
Партія Всеукраїнського об'єднання лівих «Справедливість»	-	0,2	0,2	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0		0,1	0,1	0,08
Українська Національна Асамблея	-	-	-	-	0,0	0,1	0,0	0,0		0,0	0,1	0,04
Виборчий блок Української партії та Всеукраїнської партії міжнародного порозуміння «Новий світ»	-	-	-	-	0,1	0,2	0,0	0,0		0,0	0,0	0,04
Ліберальна партія України (оновлена)	-	-	-	-	0,0	0,0	0,2	0,1		0,0	0,0	0,03
Не підтримую кандидатур у народні депутати від жодної партії (блоку)	8,5	9,4	6,4	7,0	8,0	5,4	5,5	2,2		2,2	2,1	2,45
<i>Важко відповісти</i>	<i>18,0</i>	<i>17,0</i>	<i>17,7</i>	<i>20,5</i>	<i>20,2</i>	<i>17,6</i>	<i>12,2</i>	<i>19,0</i>				

(-) партія або блок не включалися до списку, з якого респондентам потрібно було зробити вибір.

Таблиця 2

Динаміка намірів голосування за партійними списками

Розподіл відповідей респондентів на запитання:

«Якщо б вибори до Верховної Ради України відбулися наступної неділі і при голосуванні за партійними списками бюлетень для голосування виглядав би таким чином, за яку партію чи блок партій ви проголосували б?»,
% серед тих, хто мав намір взяти участь у голосуванні і визначився, за яку партію (блок) голосуватиме

	10. 2001	11. 2001	12. 2001	01. 2002	7-9. 02. 2002	22-24. 02. 2002	8-12. 03. 2002	20-25. 03. 2002	Прогноз УІСД та ЦСМ	Exit- poll УІСД	Exit-poll ЦСМ, КМІС та СОЦИС	Офіційні результати виборів
Виборчий блок «Блок Віктора Ющенка «Наша Україна»	22,2	20,8	19,8	21,0	24,7	30,5	23,8	25,8	23-25	24,1	25,0	23,57
Комуністична партія України	22,7	17,2	19,2	19,3	16,7	14,4	17,5	17,2	17-19	22,1	20,5	19,98
Виборчий блок «За єдину Україну!»	6,6	5,8	8,5	8,9	5,5	7,6	10,3	10,7	11-13	10,4	10,6	11,77
Виборчий блок «Виборчий блок Юлії Тимошенко»	2,7	3,9	4,6	2,9	3,1	4,4	4,9	6,6	5,5-7,0	7,8	7,9	7,26
Соціалістична партія України	3,1	3,4	2,5	1,9	3,0	3,5	3,3	3,3	3,5-4,5	5,0	6,1	6,87
Соціал-демократична партія України (об'єднана)	7,4	7,1	4,4	5,6	7,1	8,0	8,7	8,3	10-12	8,4	7,1	6,27
Виборчий блок «Блок Наталії Вітренко»	1,4	2,1	1,8	1,8	3,6	3,9	3,0	2,7	3,0-4,0	3,3	3,3	3,22
ВІО «Жінки за майбутнє»	4,2	6,6	9,6	8,6	6,3	4,3	5,2	4,1	4,0-5,5	2,6	2,5	2,11
Виборчий блок «Команда Озимого Покоління»	-	-	-	-	0,0	1,2	1,0	2,4	2,5-4,0	2,3	2,4	2,02
Комуністична партія України (оновлена)	0,3	0,4	0,1	0,8	0,4	0,7	0,7	2,2		1,3	1,4	1,39
Партія Зелених України	4,3	5,9	8,1	8,4	7,0	4,3	4,9	4,2	4,0-5,5	2,0	1,6	1,30
Політична партія «Яблуко»	1,5	1,8	5,0	2,9	1,4	2,9	2,2	2,4	2,5-3,5	1,7	1,6	1,15
«Виборчий блок політичних партій «Єдність»	2,3	0,3	1,3	2,1	1,3	0,9	0,9	1,4		1,5	1,3	1,09
Виборчий блок Демократична партія України - партія «Демократичний Союз»	-	1,6	1,2	1,0	1,5	1,7	0,9	0,5		0,7	0,7	0,87
Партія «Нова генерація України»	2,1	2,1	-	-	0,8	0,6	1,5	1,2		1,1	0,9	0,77
Виборчий блок «Руський блок»	-	0,4	0,5	0,5	0,2	0,7	0,3	0,7		0,8	0,8	0,73
Виборчий блок «Зубр» (За Україну, Білорусію, Росію)	-	-	-	-	0,3	0,1	0,4	0,2		0,3	0,4	0,43
Комуністична партія робітників і селян	0,9	1,2	1,6	1,3	0,7	0,4	0,4	0,3		0,2	0,3	0,41
Селянська партія України	-	1,2	-	-	0,4	0,3	0,7	0,4		0,4	0,5	0,37
Партія реабілітації тяжкохворих України	-	-	-	-	0,3	0,0	0,3	0,1		0,4	0,3	0,35
Всеукраїнська партія трудящих	-	-	-	-	0,5	0,7	0,2	0,1		0,1	0,1	0,34
Політична партія «Всеукраїнське Об'єднання Християн»	-	-	-	0,9	0,7	0,1	0,7	0,4		0,4	0,3	0,29
Соціал-демократична партія України	-	-	-	-	0,8	0,2	0,3	0,3		0,3	0,3	0,26
Виборчий блок Народний Рух України	-	1,2	2,8	1,5	0,6	0,7	0,3	0,2		0,2	0,3	0,16
Виборчий блок політичних партій «Проти всіх»	-	-	-	-	0,8	0,3	0,1	0,2		0,1	0,1	0,11
Українська морська партія	-	-	-	-	0,0	0,2	0,1	0,2		0,1	0,1	0,11
Народна партія вкладників та соціального захисту	-	-	-	-	0,0	0,0	0,2	0,1		0,1	0,1	0,10
Всеукраїнська партія «Нова сила»	-	-	-	-	0,1	0,0	0,3	0,0		0,1	0,1	0,10
Українська політична партія «Християнський рух»	-	-	-	-	0,2	0,0	0,1	0,1		0,1	0,1	0,09
Партія Всеукраїнського об'єднання лівих «Справедливість»	0,8	-	0,3	-	0,1	0,2	0,0	0,0		0,1	0,1	0,08
Українська Національна Асамблея	-	-	-	-	0,1	0,1	0,0	0,0		0,0	0,1	0,04
Виборчий блок Української партії та Всеукраїнської партії міжнародного порозуміння «Новий світ»	-	-	-	-	0,2	0,0	0,0	0,0		0,0	0,0	0,04
Ліберальна партія України (оновлена)	-	0,4	-	-	0,0	0,0	0,1	0,2		0,0	0,0	0,03
Не підтримую кандидатур у народні депутати від жодної партії (блоку)	7,4	9,6	5,8	7,3	10,0	6,6	7,0	3,6		2,2	2,1	2,45

(-) партія або блок не включалися до списку, з якого респондентам потрібно було зробити вибір.

ся, за яку партію або блок голосуватиме, але дає відповідь, що ще не визначився).

Хоча, звичайно, не можна говорити, що цей дисонанс тут відсутній зовсім. Але вже та обставина, що опитуваний дає відповідь про те, як він проголосував, через кілька хвилин після того, як це сталося, значно зменшує ймовірність того, що його вербальна відповідь відрізнятиметься від реальної поведінки.

Опитування у день виборів дозволяє досліджувати особливості електоральної поведінки тієї частини громадян, чії електоральні орієнтації є нестійкими, ситуативними і які під час "передвиборчих" опитувань на запитання про те, як будуть голосувати, як правило, дають відповідь "ще не визначився". А такі, як відомо, становлять зараз в Україні близько п'ятої частини всіх респондентів. Як зазначалося вище, до їх числа входять і ті, хто насправді вже знає, за кого голосуватиме, але з тих чи інших причин "симулює" невизначеність.

Високий рівень щирості відповідей під час екзит-полів зумовлений також і тим, що опитування проводиться біля виборчих дільниць, а не вдома у респондента, тому опитувані мають менше підстав побоюватися, що їхні відповіді стануть відомі стороннім особам. Потрібно також зазначити, що екзит-пол більшою мірою дозволяє охопити опитуванням представників важкодоступних груп респондентів. Наприклад, оскільки вибірка екзит-полів, як правило, більша, ніж "передвиборчих" опитувань, більшою є ймовірність включення до вибірки віддалених сіл, або, скажімо, є можливість опитування військовослужбовців, які, як відомо, голосують на "звичайних" виборчих дільницях. Та деякі категорії респондентів все ж залишаються неохопленими: це і значна частина мешканців віддалених сіл,

люди, які голосують в установах кримінально-виконавчої системи, в лікарнях тощо.

Розглянемо динаміку підтримки виборцями провідних політичних партій та блоків, зафіксовану опитуваннями, проведеними Українським інститутом соціальних досліджень і Центром "Соціальний моніторинг", та відображену в таблицях 1 і 2. Зростання підтримки виборцями "Блоку Віктора Ющенка "Наша Україна" відбувається у лютому 2002 року, після чого спостерігається певний спад, як ми вважаємо, під впливом активізації "контрагітаційної" кампанії з боку політичних конкурентів цієї політичної сили.

Дані наших опитувань показують, що високий рейтинг "Нашої України" зумовлений насамперед високою популярністю її лідера. Найбільшою мірою громадяни України довіряли саме В. Ющенку (йому наприкінці лютого 2002 року, за даними опитування УІСД та ЦСМ, довіряли 32,5% всіх опитаних). Довіру до лідера блоку як мотив голосування за нього (за даними опитування, проведеного на початку лютого) серед тих, хто мав намір голосувати за "Блок Віктора Ющенка "Наша Україна", назвали 58%. Тому і "контрпропаганда" політичних конкурентів цього блоку була спрямована насамперед особисто проти його лідера.

Мало змінювалася в процесі виборчої кампанії підтримка Комуністичної партії, що зумовлено стабільністю її традиційного електорату, ядро якого залишається незмінним упродовж багатьох років. За даними опитування, що проводилося Українським інститутом соціальних досліджень та Центром "Соціальний моніторинг" наприкінці лютого 2002 року, 76% тих, хто збирався голосувати за Комуністичну партію, вже робили це чотири роки тому (загалом же по масиву опитаних мали

намір голосувати за ту ж партію чи блок, що і 1998 року, лише 22% тих, хто на той час визначився, за кого голосуватиме).

Можна лише вказати на деяке зниження рейтингу цієї партії у лютому-березні 2002 року, можливо, через її пасивність під час електоральної кампанії, але, на нашу думку, "традиційний" електорат комуністів все ж таки у день виборів віддав свої голоси тій же політичній силі, за яку голосував упродовж останніх років, внаслідок чого КПУ отримала "свої" 20 відсотків.

"Пік" передвиборної кампанії блоку "За єдину Україну!" та СДПУ(о) припав на останні два місяці перед виборами, що і знайшло відображення у підвищенні рейтингу цих політичних сил саме в цей період. Активізація "рекламної активності" Всеукраїнського політичного об'єднання "Жінки за майбутнє", Партії зелених України та Політичної партії "Яблуко" відбулася дещо раніше – ще у листопаді-грудні 2001 року, тому найвищий рейтинг у цих партій був наприкінці 2001 року. Після чого відбулося зниження частки респондентів, які мали намір проголосувати за ці партії. Можна сказати, що значною мірою їх невдача на виборах була зумовлена неправильно розрахованим "піком" рекламної кампанії цих партій, який мав би припасти на період, що безпосередньо передував виборам. Тим більше, що, як свідчать результати опитувань, підтримка виборцями цих партій була зумовлена насамперед ефективністю їх політичної реклами. Так, за даними опитування, проведеного Українським інститутом соціальних досліджень та Центром "Соціальний моніторинг" у грудні 2001 року, найчастіше респондентам подобалася політична реклама саме ВПО "Жінки за майбутнє" (на це вказали 54% всіх опитаних), Партії зелених (49%) та Політичної партії "Яблуко" (43%). Інші політичні сили у цьому відно-

шенні на той час були далеко позаду. Ще на початку лютого 2002 року серед тих, хто мав намір голосувати за ВПО "Жінки за майбутнє", 18% відкрито зізналися, що мають намір це зробити саме під впливом політичної реклами, що є найвищим показником "рекламної обумовленості" електоральної підтримки серед усіх партій та виборчих блоків. Досить високим на той час він був серед лідерів виборчих перегонів також у Партії зелених та СДПУ(о) – по 13%. Тут, звичайно, потрібно зазначити, що частка тих, хто має намір голосувати за ту чи іншу політичну силу під впливом її реклами, значно більша, ніж частка тих, хто в цьому відкрито зізнається, оскільки багато хто не усвідомлює такого впливу, навіть якщо він мав місце.

Стосовно зростання рейтингу "Виборчого блоку Юлії Тимошенко" в останні тижні перед виборами, то тут можна назвати кілька чинників. Це і поява у засобах масової інформації політичної реклами цього блоку (яка до того була практично відсутня), і активізація інших ("немедійних") форм передвиборчої активності, і високий авторитет лідера блоку серед протестного електорату (принаймні, 64% тих, хто мав намір голосувати за цей блок на початку лютого, вмотивували свій вибір саме авторитетом його лідера). Можна вказати й на той факт, що безпосередньо напередодні виборів організатори передвиборної кампанії цього блоку у деяких регіонах зверталися до представників електорату "Нашої України" із закликом проголосувати за "Виборчий блок Юлії Тимошенко", мотивуючи це (посилаючись на дані соціологічних опитувань) тим, що блок "Наша Україна" "у будь-якому випадку пройде до парламенту".

Окремо потрібно зупинитися на прогнозі, який був здійснений Українським інститутом соціальних досліджень та Центром "Соціальний моніторинг" на основі даних опиту-

вань напередодні виборів і оприлюднений 27 березня 2002 року (див. табл. 1 і 2). Прогноз робився лише стосовно партій і блоків – лідерів виборчих перегонів. Як бачимо, прогнозні дані виявилися досить близькими стосовно результатів голосування за “Блок Віктора Ющенка “Наша Україна”, Комуністичної партії України, виборчого блоку “За єдину Україну!”, “Виборчого блоку Юлії Тимошенко”, “Блоку Наталії Вітренко”, виборчого блоку “Команда озимого покоління”. Більш помітними є відмінності між прогнозом і результатами виборів стосовно ВПО “Жінки за майбутнє”, Партії зелених, Соціалістичної партії, а особливо СДПУ(о). Частка голосів, відданих за останню, вия-

вилася нижчою від прогнозованої на 4%. Тут потрібно зазначити, що, як бачимо з таблиці 2, соціологічні опитування давали приблизно той же результат (6-7%), який і був зафіксований Центральною виборчою комісією. Однак при складанні прогнозу цей результат нами був свідомо завищений, виходячи з того, що соціологічні опитування показували високий рівень підтримки виборцями соціал-демократичної ідеології (до 14%), що дозволяло очікувати на більш високий результат політичної партії, яка цією ідеологією керується. Саме це і ввело в оману – насправді значна частина тих, хто декларував симпатії до соціал-демократичних ідей, проголосував за інші політичні сили, на-

Таблиця 3

Прогноз результатів виборів до Верховної Ради України по одномандатних мажоритарних округах (2002 р.)

	Очікувана кількість депутатських місць, які отримають депутати від політичних партій та блоків по мажоритарних округах (враховуючи кандидатів, підтримуваних цими партіями та блоками)	Кандидати-висуванці від партії (блоку) або самовисуванці, які є членами цієї партії (партії, що входить до блоку), які перемогли на виборах в мажоритарних округах *
Блок «Наша Україна»	25-35	43 (42)
Комуністична партія України	20-30	7
Блок «За єдину Україну!»	60-70	84
Партія зелених України	0-2	0
Всеукраїнське політичне об'єднання «Жінки за майбутнє»	0-2	0
Соціал-демократична партія України (об'єднана)	5-10	8
Блок Юлії Тимошенко	3-5	1
Політична партія «Яблуко»	1-2	0
Виборчий блок Демократична партія України - партія «Демократичний Союз»	2-4	4
Прогресивна соціалістична партія України	1-2	0
Соціалістична партія України	1-3	3 (2)
Селянська партія України	0-4	0
«Виборчий блок політичних партій «Єдність»	0-4	3
Представники інших партій, позапартійні та відкрито не підтримувані жодною з партій та жодним з блоків депутати	50-90	72 (71)

* *Примітка.* Дані стосовно результатів виборів по одномандатних округах наведено за виданням: Укрпартінформ. – 2-3 квітня 2002 року. – С.1. У цьому виданні були враховані результати виборів в округах № 18, 35 і 201, в яких згодом вибори були визнані недійсними, тому в дужках наведено “скориговані” результати, без врахування результатів виборів у трьох зазначених округах.

самперед за "Нашу Україну". Результати голосування за ВПО "Жінки за майбутнє" та Партію зелених також виявилися дещо завищеними, значною мірою зважаючи на той високий рейтинг, який мали ці партії ще на початку року. Про причини ж заниженого прогнозу стосовно СПУ мова йшла вище.

На завершення теми передвиборних прогнозів потрібно зазначити, що за два місяці до виборів фахівці Українського інституту соціальних досліджень та Центру "Соціальний моніторинг" зробили спробу прогнозу не лише результатів голосування по багатомандатному виборчому окрузі, де голосування відбувалося за списками партій та виборчих блоків, але й результатів голосування по одномандатних мажоритарних округах.

Оціночний прогноз було зроблено на основі наявної інформації про ідеологічні преференції мешканців різних регіонів, даних соціологічних опитувань щодо рівня впливу адміністративного і фінансового ресурсу на електоральну поведінку громадян, результатів попередніх парламентських виборів. Цей прогноз було опубліковано ще в лютому 2002 року, за

півтора місяця до виборів, в журналі "Маркетинг и реклама"¹. Його результати у порівнянні з результатами виборів у мажоритарних округах наведено в таблиці 3.

Як бачимо з таблиці, дещо заниженими виявилися результати голосування за кандидатів, підтримуваних блоками "За єдину Україну!" та "Наша Україна", і дещо завищеними – за кандидатів, підтримуваних Комуністичної партією. Насамперед це зумовлено очікуваннями того, що КПУ зможе втримати позиції, які вона мала в мажоритарних округах на минулих виборах. Ці очікування не виправдалися перш за все через перемогу кандидатів-одномандатників, підтримуваних блоком "За єдину Україну!", в Донецькій області, де раніше міцні позиції мали комуністи. Але, як бачимо, цей прогноз дозволив доволі точно передбачити розстановку сил в майбутньому парламенті, зокрема те, що жодна політична сила не отримає в ньому стабільної більшості.

¹ Див.: Яременко О., Балакірева О., Міщенко М. Динаміка електоральних орієнтацій та прогнози результатів виборів до Верховної Ради України у березні 2002 року // Маркетинг и реклама. – 2002. – №2 (66) С. 24–27.